

Az óvodapedagógusok pszichológiával kapcsolatos attitűdje

Zsubrits Attila

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet
egyetemi docens 0009-0009-4966-563X | MTMT: 10021821

KEYWORDS

- *kindergarten pedagogy*
- *educational psychology*
- *school and kindergarten psychologist*
- *attitude*
- *research*

KULCSSZAVAK

- *óvodapedagógia*
- *neveléslélektan*
- *iskola- és óvodapszichológus*
- *attitűd*
- *kutatás*

ABSTRACT

Kindergarten teachers' attitudes towards psychology | This study analyzes the components of the kindergarten teacher pedagogical application of psychological knowledge from a theoretical starting point and based on the results of a completed empirical research. Kindergarten psychologist competence can provide valid support for everyday educational and personality development interventions in kindergarten life, and for sessions with the affected young children. Exactly delineated psychological activity system can adequately complement pedagogical competence. The data detailed is the study, on the one hand, present relevant literature findings related to this topic, and on the other hand, the analysis of the results of the completed pilot research clearly conveys the opinions of kindergarten teachers regarding practical psychological tasks and the expectations they consider to be the most important.

ABSZTRAKT

A tanulmány az óvodapedagógusok pszichológiai ismeretekre vonatkozó attitűdjét elemzi elméleti kiindulásból és egy elvégzett empirikus kutatás eredménye alapján. Az óvodapszichológusi kompetencia érvényes támogatást biztosít az óvodai élet mindennapi nevelői, személyiségfejlesztői beavatkozásához, az érintett személyekkel történő foglalkozáshoz, más megközelítésben pedig a prevenció, a konzultációs és a tanácsadói tevékenységhez, illetve formáját tekintve az egyéni és a csoportos ellátáshoz. A pontosabban körülírható pszichológiai tevékenységrendszer megfelelően kiegészítheti a pedagógiai kompetenciát. A tanulmányban részletezett adatok egyrészt ehhez a témakörhöz tartozóan mutatnak be releváns szakirodalmi megállapításokat, másrészt pedig az elvégzett pilotkutatás eredményeinek elemzése jól követhetően közvetíti az óvodapedagógusok véleményét, elvárásait a gyakorlati pszichológusi feladatokkal kapcsolatosan.

Az óvodapedagógiai pszichológia tárgya

Az óvodapedagógiai lélektan a kora gyermekkori pedagógiai intézményekben megfigyelhető pszichológiai jelenségeket tanulmányozza és értelmezi, valamint a nevelési folyamatban tetten érhető pszichológiai törvényszerűségeket vizsgálja. Küldetése a nevelőmunka eredményességének növelése, valamint a gyerekek személyiségének alakulásában szerepet játszó tényezők, nevelői és szociális hatások elemzése, illetve a feltárt befolyásoló összetevők tudatosítása. Természetesen a családi környezet, mint a legfontosabb szocializációs színtér továbbra is meghatározó marad a korai személyiségfejlődésben, de az óvodába járással olyan változások történnek, amelyek lényegesen formálják a kisgyerekek életét, személyiségfejlődését.

A pedagógiai pszichológia olyan alkalmazott lélektani tudományterületként definiálható, ami alapvetően a fejlődéslélektani ismeretekre támaszkodva a gyerekek sikeresebb személyiségfejlődését, fejlesztését célozza meg. Ahol befejeződik a fejlődéslélektani ismeretrendszer, ott folytatódhat a pedagógiai pszichológiai tudás (P. Balogh & S. Gergencsik, 1994). Az eredményes pedagógiai munkához elengedhetetlenül szükséges ismernünk a növendékek fejlődési sajátosságait, az életkori jellemzőket. Ebben a narratívában többek között kifejeződik a nevelési-oktatási intézmények pedagógiai beavatkozásainak értékalapú, pozitív irányú személyiségváltoztatási szándéka, valamint az indirekt és a célirányos pedagógiai hatások számbavétele.

Az iskola hangsúlyosan a tudásátadás, az ismeretszerzés, a képességek és kompetenciák kiművelésének színtere. Így az iskola jellegzetesen oktatáscentrikus intézmény. Az óvoda ezzel szemben inkább olyan nevelésközpontú intézménynek tekinthető, amelyben a kisgyerekek nevelése és gondozása, a korai személyiségfejlődés kedvező alakulásának támogatása áll a középpontban. Az óvodai szocializációra alapvetően az emberi együttélés szabadabban zajló folyamatai jellemzők, amelyek során érvényre juthatnak a kisgyermekkor szükségletei, sajátosságai, a gyerekek különböző adottságai, személyiségtulajdonságai és az eltérő érési-fejlődési tempó. A fejlődés a belső veleszületett adottságok, a külső nevelési hatások és az egyéni alkalmazkodási szándékok rendszerében megy végbe. Az óvodáskor végére pedig a gyerekek eléri azt a fejlettségi szintet, ami az iskolakezdéshez elengedhetetlenül szükséges (Zsubrits, 2021).

Mindezt az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja, amelyben a pszichológiai szemlélet, a fejlődéslélektani megközelítésmód szintén markánsan jelen van, így fogalmazza meg: „A gyermek belső érése, valamint a családi nevelés és az óvodai nevelési folyamat eredményeként a kisgyermekek többsége az óvodáskor végére eléri az iskolai élet megkezdéséhez szükséges fejlettséget. A gyermek az óvodáskor végén belép a lassú átmenetnek abba az állapotába, amelyben majd az iskolában, az óvodásból iskolássá szocializálódik.” (ÓNOAP, 2012, 11). Ennek a folyamatnak az eredményességéhez tud hozzájárulni az óvodapedagógiai pszichológiai elméleti és gyakorlati tudásbázis.

Egy fontos szakirodalmi megállapítás szerint a pedagógiai lélektannak kettős feladata lehet: egyrészt a korszerű lélektani ismeretek közvetítése, amelyek megalapozzák az eredményes pedagógiai beavatkozást, másrészt pedig a gyakorlatban is jól alkalmazható konkrét módszerek és technikák rendelkezésre bocsátása. Ezek együttesen segíthetik a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó pedagógusok sikeres munkáját. Ugyanakkor a szakemberek személyes és közösségi életében a lelki egészségmegőrzésnek is kiemelt szerep jut, hiszen csak ezzel együtt biztosított hosszú távon is az örömmel, lelkesedéssel, egészségesen végezhető munkatevékenység (Bagdy & Telkes, 2002).

A lélektani tudás egyfelől megjelenik a felsőoktatási intézmények pedagógusképzési programjában, így az óvodapedagógus-hallgatók az adott tantárgyakban találkozhatnak a szükséges pszichológiai szemléletmóddal, és elsajátíthatják az elvárható lexikális, illetve gyakorlati ismereteket, amit aztán a későbbiekben továbbképzéseken, szakképzéseken még tovább gyarapíthatnak önálló szakmai fejlődési igényük szerint. Másfelől pedig óvodapszichológusok foglalkoztatásával érvényesülhet ez a kompetenciaterület. A szakképesítést szerzett iskola- és óvodapszichológusok felkészültségüknek köszönhetően sok támogatást nyújthatnak a helyi problémák kedvező kimenetelű megoldásához.

Az óvodapszichológus tevékenységeköre

Hazánkban az egyetemi szintű pszichológiai végzettséget követően szerezhetnek pedagógiai szakpszichológusi, más néven iskola- és óvodapszichológiai szakpszichológusi képesítést a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó pszichológusok. A szakirányú képesítést követően módszertani magabiztosságukat pedig további célirányos, módszerspecifikus tanulmányok elvégzésével tudják erősíteni, ami által megfelelően képzetté válnak a szükséges beavatkozásokra. Munkahelyük lehet az óvoda, az iskola, a pedagógiai szakszolgálat, illetve a gyermekvédelmi intézményrendszer.

Az óvodapszichológusok központi feladatát az iskolapszichológusok feladatához nagyon hasonló tartalommal jelölhetjük ki. Egy korábbi hazai szakmai állásfoglalás szerint például ez nem más, mint „a nevelőmunka egészének segítése, a társas-közösségi viszonyok fejlesztésében való felkészült, tevőleges részvétel, és az egyes egyénnel való foglalkozás terén a differenciált bánásmód érvényesítésének támogatása pszichológiai szempontok és fejlesztő eljárások alkalmazásával.” (Balogh & Tóth, 2000, 299). Ez alapján az egyes nagyobb tevékenységeket az alábbi három kategóriába sorolhatjuk be:

1. a nevelő munka segítése,
2. a prevenciós szemléletmód érvényesítése (elsődleges és másodlagos prevenciós szint megjelenése),
3. valamint a korrekciós feladatok ellátása.

Természetesen az intézmények mindennapi gyakorlatára, a helyi igényekre szintén tekintettel kell lenni az aktuális pszichológiai tevékenységek csomópontjainak kijelölésekor (Serfőző & Somogyi, 2004). A feladatokban jelentkező hangsúlyeltolódások ellenére azonban egyetérthetünk abban, hogy az oktatási és a ne-

velési intézményekben foglalkoztatott pszichológusok elsődleges feladata a pedagógiai tevékenységek támogatása lehet az eredményesebb intézményi szocializáció és korai perszonalizáció érdekében, valamint a különböző területen eltérő fejlődésű gyerekek megsegítése, így például a különleges bánásmódot igénylő kisgyerekekkel történő foglalkozások. A pedagógiai végzettség az átlagosnak mondható növendékekkel történő pedagógiai feladatok ellátását biztosítja, míg a gyógypedagógusi kompetencia és a fejlesztőpedagógusi kompetencia az SNI-státuszú, illetve a BTMN-státuszú személyek ellátását. A pszichológusok valamennyi csoportba tartozó gyerekekkel foglalkozhatnak. Az érintett fiatalok ellátása mellett pedig kiemelt pszichológiai feladat lehet a pedagógusokkal és a szülőkkel végzett konzultációs tevékenység is.

A 2012/20. EMMI rendelet megállapítása szerint a nevelési-oktatási intézményben alkalmazott óvodapszichológus és iskolapszichológus elsődleges céljai között szerepel a gyermek, a tanuló személyiségfejlesztése, lelki egészségvédelme, továbbá a nevelő-oktató munka hatékonyságának segítése (132. 1.). A továbbiakban a törvény az alábbi feladatköröket nevezi meg: pedagóguskonzultáció; egyéni és csoportfoglalkozások gyermekeknek; prevenció: szűrés és mentálhigiéné, egészségfejlesztés és konfliktusok kezelése; krízisintervenció; tehetséggondozás; szűrővizsgálatok; egyéni és csoportos tanácsadás; pszichológiai ismeretterjesztés; szakmai kooperáció és kapcsolattartás.

Mindezeket figyelembe véve, de a módszertant is érintve, és a mostani tanulmány célját szintén szem előtt tartva, a következő alapvető óvodapszichológiai tevékenységeket nevezhetjük meg:

1. Pszichológiai tárgyú felmérések, vizsgálatok, szűrések végzése.
2. Foglalkozások látogatása.
3. Közvetlen foglalkozás a gyerekekkel: egyéni esetek ellátása.
4. Közösségekkel, kisebb csoportokkal való foglalkozás.
5. Eltérő bánásmódot igénylő gyerekekkel foglalkozás: tehetséggondozás, fejlesztő tevékenység.
6. Munkakapcsolat, együttműködés a pedagógusokkal.
7. A mentálhigiénés szemlélet érvényesítése és a pszichológiai ismeretek közvetítése.
8. Szülőkkel való együttműködés, konzultációs lehetőség biztosítása.
9. Szükség esetén további ellátásokban való közreműködés, továbbküldés.

Mindez együttesen biztosíthatja tehát azt a feltételrendszert, amellyel eredményesebbé válhat a teljes óvodapedagógiai munka. Ugyanakkor a pszichológiai tevékenységnek az elfogadása nagyban függ attól, hogy miként viszonyulnak

maguk az óvodapedagógusok ehhez a szakmához, miként ítélik meg, mennyire tartják fontosnak annak létjogosultságát a pedagógiai szervezetben.

Az egyik elméleti tanulmány a pedagógusok iskolapszichológiával kapcsolatos viszonyulásai között olyan problémák megjelenésének a lehetőségét vetíti előre, mint például a saját pedagógiai kompetenciájuknak a megkérdőjelezése, a többletfeladatokkal járó kényelmetlenség, a gyerekeknél adódó problémák megoldásába való közvetlenebb involválódás szükségessége, a nagyobb felelősségvállalás, és természetesen az új dolgok bevezetésével kapcsolatos félelmek, bizonytalanágok felszínre kerülése (Bugán, 2000).

Azonban a kompetenciahatárok megfelelő tisztázása, és például a pedagógusok elvárásainak árnyaltabb leírása, egymáshoz jobban közelebb viheti a két szakterület képviselőit. Erre ad lehetőséget a kisgyermeknevelők óvodapszichológiával szembeni attitűdjének a megismerése, amely információk jól segíthetik a pszichológusok tájékozottságát, felkészültségét. A következőkben ehhez kapcsolódóan egy empirikus vizsgálatnak az eredményét ismerhetjük meg.

Az óvodapedagógusok pszichológiával kapcsolatos attitűdjének vizsgálata

A mostani pilotkutatás fő célkitűzése az óvodapedagógusok pszichológiával szembeni attitűdjének a megismerése volt. Az alkalmazott 50 itemes kérdőív 7 nagyobb faktor alapján ad információt a pedagógusok vélekedéséről. Ezek a faktorok a következők, amelyben tehát összegzően megjelenhetnek az óvodapedagógusoknak a pszichológiai kompetenciára vonatkozó elképzelései:

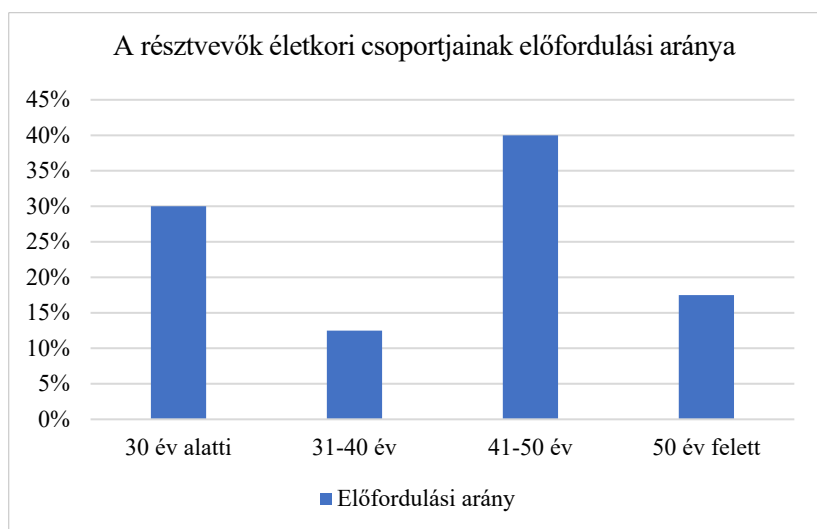
1. Az óvodapszichológusok szükségessége a problémák kezelésében
2. Együttműködés a tanárokkal és szülőkkel
3. A pszichológus pedagógiai tapasztalatainak a szükségessége
4. A pedagógusok értékelése és segítése
5. A pedagógusok pszichológiai műveltségének fejlesztése
6. Pszichológus elutasítása
7. A preventív feladatok szükségessége.

A kutatásban alkalmazott kérdőívben 7 fokú Likert-skálán kell értékelni a fenti faktorokba tartozó állításokat, ahol az 1-es érték az egyáltalán nem értek egyet, míg a 7-es a teljes mértékben egyetértek véleményt jelenti. A módszer az iskolapszichológiával szembeni attitűdkérdőív óvodapedagógusok számára átalakított változata. A kérdőívben például a következő konkrét kérdések fordulnak elő: Minden óvodában indokolt lenne, hogy óvodapszichológust alkalmazzanak. A

gyermekek magatartási problémáinak a megoldásában érdemes óvodapszichológustól segítséget kérni. Ahhoz, hogy az óvodapszichológus megértse a pedagógusok problémáit, szükséges, hogy magának is legyenek nevelési-oktatási tapasztalatai. Az óvodapszichológus feladata a tehetségek korai azonosítása és támogatása. Saját pedagógiai tapasztalataim fontosabbak, mint egy óvodapszichológus tanácsai. Fontosnak tartom az óvodapedagógus és az óvodapszichológus együttműködését a gyermeket érintő probléma hatékony megoldásának érdekében (N. Kollár & Szabó, 2017).

A kapott adatok rövid statisztikai jellemzése

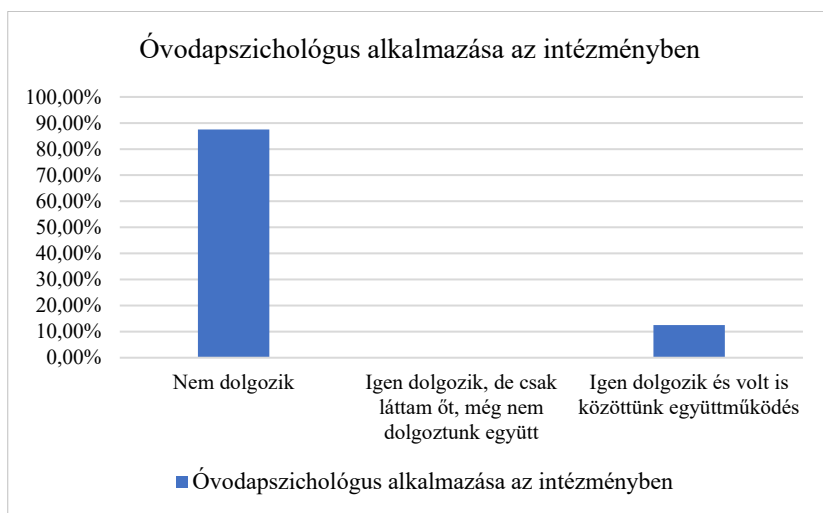
A kutatásra Győr-Moson-Sopron vármegyében került sor 2020 őszén, városi és vidéki óvodákban. Véletlenszerű mintavétellel történt a vizsgálat. Összesen 40 óvodapedagógus hölgy töltötte ki önként a papíralapú kérdőívet. Életkori megoszlásukat az 1. ábra részletezi, ahol jól látható, hogy 43%-uk a 40 év alatti korosztályhoz tartozik, míg 57%-uk a 40 évesnél idősebbek közé. A pedagógusi pályán átlagosan 15 évet töltöttek. A legrövidebb idő egy év volt, a legtöbb pedig 35 év (Min: 1 év, Mean: 15,4 év, Max: 35 év). Az óvodában betöltött pozíciók alapján 80%-uk óvodapedagógusként dolgozik, 20%-uk pedig intézményvezetőként vagy helyettesként. Fejlesztőpedagógusi státuszt egyetlen személy sem jelölt meg.

1. ábra – A vizsgálatban résztvevők életkori csoportjai

A kitöltők intézményeiben jellemzően nem dolgozik óvodapszichológus. Pontosabban 87,5%-uknál volt tapasztalható ez, míg 12,5%-uknál igen, jelen van ilyen

szakember, akivel valamilyen formában már találkoztak és volt közös munkakapcsolatuk (2. ábra).

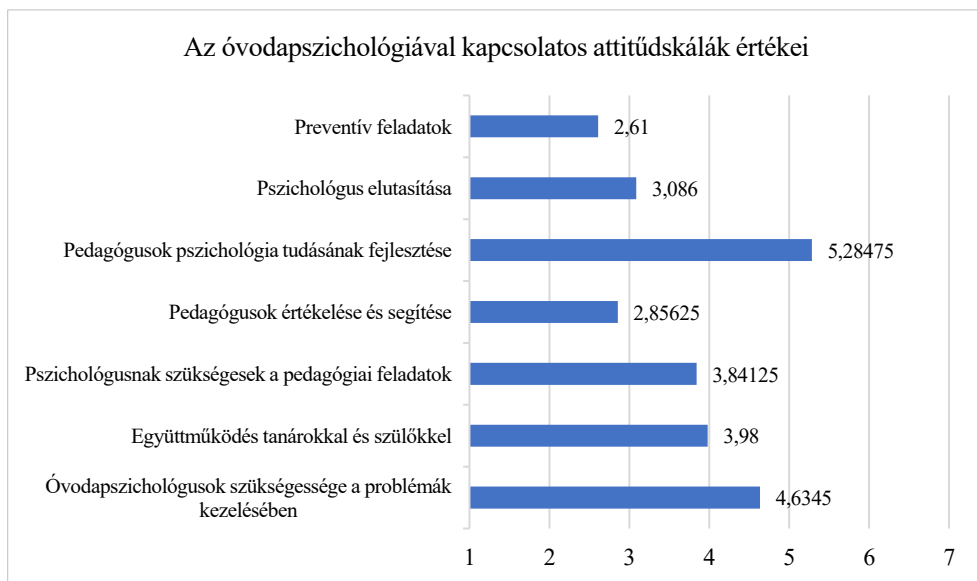

2. ábra – Az óvodapszichológus jelenléte az óvodában

Az eredmények attitűd-faktorok mentén történő elemzése

A 3. ábra jól követhetően részletezi a választások alapján született egyes faktorok értékét. Az összesített vélemények alapján az óvodapedagógusoknál öt faktor esetében jelenik meg az elfogadás az óvodapszichológusok tevékenységterületével kapcsolatosan. Legjellemzőbben *A pedagógusok pszichológiai tudásának fejlesztésében*, ami a Likert-skálán 5,3-es értéket mutat, majd *Az óvodapedagógusok szükségessége a problémák kezelésében* igény következik 4,6-es értékkel. *Az együttműködést a tanárokkal és a szülőkkel* szintén fontosnak tartják az óvodapedagógusok (ez 3,9-es értéket kapott), amint *A pszichológusok pedagógiai műveltségének szükségességét is* (ez 3,8-es összesített értékkel szerepel).

A pszichológus jelenlétét ugyancsak jellemzően elfogadták a gyermeknevelők, amire a *Pszichológus elutasítása* faktornak a 3,08-es értéke utal. Ugyanakkor a megkérdezett óvónők meglepő módon kevésbé tartották lényegesnek a pszichológusok szerepét egyrészt a *preventív feladatokban*, ami összesítve 2,6-es értéket kapott, másrészt pedig a *pedagógusok értékelésében és segítésében* való részvételt, ami 2,8-es értéket ért el.

3. ábra – Az óvodapszichológiával kapcsolatos faktorok értékei

Összefoglalás

A kisgyermeknevelők óvodapszichológiával szembeni attitűdje az elvégzett vizsgálat eredménye alapján összességében illeszkedik a szakirodalomban tetten érhető leírásokkal. Az elvárásokban megjelenik a pszichológusok elfogadása, a pszichológiai tevékenységeknek óvodapedagógiai szükségessége. Ezt alátámasztja például a Likert-skálán számszerűen kimutatható eredmény mellett az is, hogy az egyik intézményben a kérdőív kitöltése után konkrétan megfogalmazták az óvónők, hogy végre ezen a területen is folyik olyan kutatás, ahol ők is kinyilváníthatják az érintett társszakmával kapcsolatos véleményüket.

Sajnos, a megkérdezett óvodákban jellemzően nincsenek jelen óvodapszichológusok. Az okokat többféleképpen értelmezhetjük, de a hazai korai pedagógiai intézményekben folyó szakszerű munkához, a pedagógusok tehermentesítéséhez, a társadalmi változások kedvezőtlen következményei miatt kialakult újabb problémáknak a kezeléséhez nélkülözhetetlen az óvodapszichológiai hálózat működésének a bővülése.

A feltárt adatokból egyértelműen megerősítést kapott a korszerű lélektani ismeretek közvetítésének igénye, amiben az óvodapszichológusok szerepvállalása kiemelt jelentőségű lehet. Mindez a tanulmány elméleti bevezetőjében található szakirodalmi megállapításokhoz szintén nagyon szorosan kapcsolódik.

Érdekesen jelenik meg a két szakma közeledési szándéka a pedagógusok részéről abban is, hogy az óvónők úgy látják, hogy kívánatos a pszichológusoknak a pedagógiai műveltség, és fontos konkrét bekapcsolódásuk a pedagógiai tevékenységekbe, a mindennapi pedagógiai feladatok ellátásába.

A kompetenciahatárok betartása mellett valóban a két szakma által képviselt szemlélet jól kiegészítheti egymást a munkahelyen, ahol az óvodapszichológusok szintén pozitív azonosulási mintaadói vagy gyermeknevelői és személyiség-alakító szerepben tűnhetnek fel. Másrészt a korábban már említett pszichológiai ismeretrendszer népszerűsítésével érdemben segíthetik a pedagógusok szemléletformálását. Mindezekkel együtt igaznak bizonyulhat az a megállapítás, hogy kedvező hatású lehet, ha a pedagógusok pszichológiai műveltségének gyarapítása mellett maguk a pszichológusok is egy kicsit pedagógussá válnak, és kialakítanak olyan pedagógiai viszonyulásokat, attitűdöket, amelyek az együttes gyermeknevelői, személyiség-alakítói tevékenységet megfelelően érvényesíthetik az oktatási-nevelési intézményekben. Ugyanakkor fontos a kompetenciahatárok mindenkor betartása, a módszertani különbségek akceptálása. A pszichológiai módszertani felkészültségüket elfogadhatóan érvényesíteni kell az óvodában dolgozó pszichológusoknak is, és saját szakmai hivatásuk követelményeit semmiképpen sem adhatják fel. Az egyes szerepviselkedések pedig megfelelően illeszkedhetnek a különböző helyzetekhez, tevékenységekörökhöz.

Végül az is jól látható, hogy a preventív feladatok elutasításában kevésbé tükröződik a pszichológusok által lényegesnek gondolt segítségnyújtási szándék, aminek a háttérben meghúzódó okok elemzéséhez további célirányos kutatás, akár egy újabb attitűdvizsgálat eredménye hozhat megbízható megállapítást.

Felhasznált irodalom

- Bagdy E. & Telkes J. (2002): *Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában. I. fejezet: A pedagógia és a pszichológia kapcsolatának kérdései*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 11–20.
- Bugán A. (2000): Az iskolapszichológiai hálózat szerepe a nevelőmunka segítésében. In Balogh L. & Tóth L. (szerk.): *Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből*, II. kötet. Kossuth Egyetem Kiadó, Debrecen. 307–331.
- Balogh L. & Tóth L. (2000): Az iskolapszichológusi hálózat kiépítésének alapkérdései. In Balogh L. & Tóth L. (szerk.): *Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből*, II. kötet. Kossuth Egyetem Kiadó, Debrecen. 298–306.
- Serfőző M. & Somogyi M. (2004): Az iskola mint szervezet. Iskolapszichológus a szervezetben. In: N. Kollár K. & Szabó É.: *Pszichológia pedagógusoknak*. Osiris Kiadó, Budapest. 451–471.
- N. Kollár K. & Szabó É. (2017): Pedagógusok vélekedése az iskolapszichológiáról. In *Pszichológiai Társaság XXV. Országos Tudományos Nagygyűlése, Absztraktkötet 70–71.*, Szeged.
- Óvodai nevelés országos alapprogramja. 363/2012. (XII. 17.) Kormányrendelet. Magyar Közlöny 2012. 171. szám. <https://tinyurl.com/23p4bu55>
- P. Balogh K. & S. Gergencsik E. (1994): *Pedagógiai pszichológia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Zsubrits A. (2021): Neveléslélektan óvodapedagógia szakos hallgatóknak. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron. <http://tananyag.uni-sopron.hu/16/>

• A tanulmányban előforduló webes hivatkozások legutolsó ellenőrzési időpontja: 2025. november 1.